

УДК 336.1:352

Простебі Л.І.

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Чернівецького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

FEATURES OF FORMATION OF INCOME OF RURAL BUDGETS IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено особливості формування доходної частини сільських бюджетів. Структура доходів сільських бюджетів повинна відображати баланс самодостатності органів місцевої влади. Визначено основні джерела наповнення сільських бюджетів в контексті змін до бюджетного та податкового законодавства.

Ключові слова: сільські бюджети, доходи бюджету, місцеві податки і збори, територіальні громади.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы особенности формирования доходной части сельских бюджетов. Структура доходов сельских бюджетов должна отражать баланс самодостаточности органов местной власти. Определены основные источники наполнения сельских бюджетов в контексте изменений в бюджетное и налоговое законодательство.

Ключевые слова: сельские бюджеты, доходы бюджета, местные налоги и сборы, территориальные общины.

ANNOTATION

The peculiarities of the formation of income of rural budgets are researched in this scientific article. The structure of the income of rural budgets should reflect the balance of self-sufficiency of the local authorities. The paper determines the main sources of financing rural budgets in the context of changes to the budget and tax legislation.

Keywords: rural budgets, budget revenues, local taxes and fees, local communities.

Постановка проблеми. Рівень соціально-економічного розвитку сільських територій залежить від якості формування доходів та напрямків використання видатків сільських бюджетів. Нині в Україні відбуваються процеси реформування місцевого самоврядування шляхом децентралізації. Тому питання формування доходної частини бюджетів місцевого самоврядування є актуальним в контексті реформування бюджетного та податкового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми і особливості формування доходів бюджетів місцевого самоврядування досліджували багато вчених-економістів. Слід виділити наукові доробки щодо теоретичних і практичних аспектів зазначеної теми таких вчених: Н. Вовна [1], О. Кириленко, І. Дробуш [2], В. Кравченко, Л. Карамушка [3], І. Луніна, О. Корнева [4], О. Назар [5], Л. Рябушка [6], О. Чугунов [7] та багато інших. У дослідженнях цих науковців розглянуто теоретичні аспекти оптимізації формування і резерви зростання доходів бюджетів місцевого самоврядування, зарубіжний досвід формування фінансової основи місцевого самоврядування, проаналізовано фінансову спроможність бюджетів місцевого самоврядування у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Проте, на нашу думку, практичні аспекти формування доходів сільських бюджетів потребують подальших досліджень, зокрема в контексті реформування бюджетного та податкового законодавства.

Метою статті є дослідження особливостей формування доходів сільських бюджетів в умовах реформування податкового і бюджетного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Структура доходів сільських бюджетів повинна відображати балансу самодостатності органів місцевої влади. Обсяг доходів, які мобілізуються в сільських бюджетах, впливає на економічну самостійність органів місцевого самоврядування і результативність виконання покладених на них повноважень.

Бюджетний кодекс України [8] регламентує структуру доходів сільських

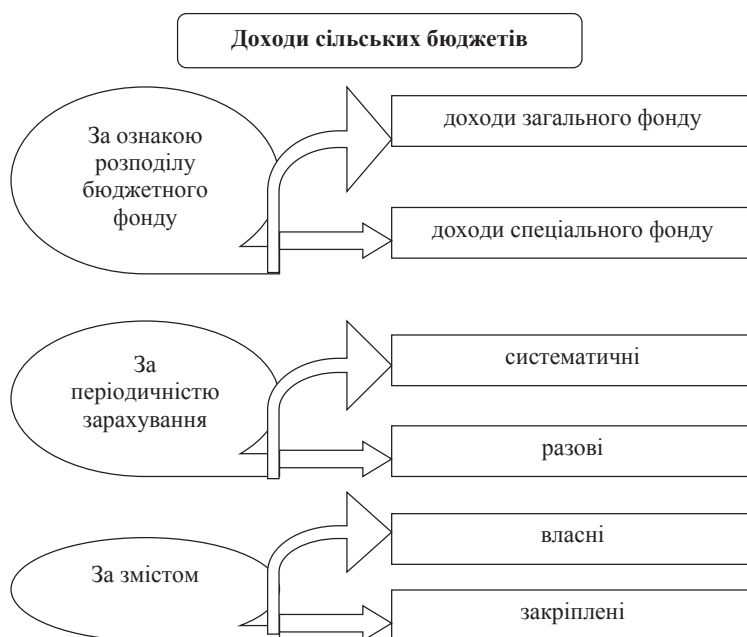

Рис. 1. Класифікація доходів сільських бюджетів

бюджетів за розділами бюджетної класифікації на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти.

Основні класифікаційні ознаки доходів сільських бюджетів зображено на рисунку 1.

Використовуючи звітність Карапчівської сільської ради Вижницького району Чернівецької області, проаналізуємо виконання бюджету с. Карапчів за доходами з огляду на їх класифікацію, склад та структуру за 2012-2014 рр.

За статистичними показниками таблиці 1 дослідимо особливості формування доходів бюджету с. Карапчів.

За 2012-2014 рр. спостерігається зростання обсягів податкових надходжень до бюджету зазначеного села. У 2014 р. податкових надходжень до бюджету села надійшло 479 561,1 грн, що на 24,4% (або на 9 4078,0 грн) більше ніж у 2013 р. Відхилення податкових надходжень за 2012-2014 рр. в абсолютній величині склало 88 542,5 грн. Збільшення цього виду надходжень за відповідний період сягнуло 22,6%.

Розглянемо надходження до бюджету с. Карапчів неподаткових надходжень. Зокрема, у 2012 р. вони надійшли в сумі 9 081 грн, у 2013 р. їх значення зменшилося на 6 940 грн і становило 2 141 грн. У 2014 р. неподаткових надходжень до бюджету села надійшло 17 406,7 грн. Відносно відхилення неподаткових надходжень за 2012-2014 рр. склало 91,7%.

Надходження до бюджету с. Карапчів від операцій з капіталом протягом досліджуваного періоду (2012-2014 рр.) мали тенденцію до зменшення, яке за весь період склало 88%.

Надходження від цільових фондів бюджету с. Карапчів також мали тенденцію до зменшення протягом 2012-2014 рр. (змен-

шення зазначених надходжень за весь період склало 77%).

Спостерігаємо зростання власних доходів (без врахування трансфертів) бюджету села протягом 2012-2014 рр. на 2,4%. В абсолютному значенні власні доходи бюджету села зросли на 12 023,8 грн і у 2014 р. склали 510 307,0 грн.

У 2012-2014 рр. спостерігалася тенденція до незначного зростання обсягу офіційних трансфертів у доходах бюджету с. Карапчів Вижницького району. У 2013 р. зазначеного виду доходів отримано в сумі 1 054 574 грн, що на 0,1%, або на 574 грн менше за показник 2012 р. У 2014 р. трансфертів до бюджету с. Карапчів отримано в розмірі 1 070 000 грн, що на 1,5%, або на 15 426 грн більше за показник 2013 р. Зростання зазначеного виду надходжень за 2012-2014 рр. склало 1,5%.

Статистичні показники таблиці 2 дають змогу побачити питому вагу структури доходів бюджету с. Карапчів.

Частка трансфертів у загальній структурі доходів бюджету цього села є найвищою. У 2012 р. вона склала 67,9%, у 2013 р. – 71,4%, а у 2014 р. – 67,7%.

Розглянемо частку податкових надходжень у загальній структурі доходів бюджету села. У 2012 р. питома вага податкових надходжень становила 25,2%, у 2013 р. цей показник трохи зріс і становив 26,1%, а у 2014 р. зріс і склав 30,3%. Зокрема, у 2014 р. надійшло коштів на 4,2% більше ніж у 2013 р. та на 5,2% більше ніж у 2012 р.

Частка неподаткових надходжень до бюджету села у 2012-2014 рр. була незначною і становила у 2012 р. 0,6%, у 2013 та 2014 рр. – 0,1% і 1,1%, відповідно.

Таблиця 1
Динаміка доходів бюджету с. Карапчів Вижницького району за 2012-2014 рр.

грн.

Доходи	Роки			Абсолютне відхилення, +/-			Відносне відхилення, %		
	2012	2013	2014	2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012	2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012
Податкові надходження	391 018,6	385 483,1	479 561,1	-5 535,5	94 078,0	8 8542,5	-1,4	24,4	22,6
Неподаткові надходження	9 081,0	2 141,0	17 406,7	-6 940,0	15 265,7	8 325,7	-76,4	713,0	91,7
Доходи від операцій з капіталом	84 359,5	23 050,0	10 159,2	-61 309,5	-12 890,8	-74 200,4	-72,7	-55,9	-88,0
Цільові фонди	13 824,0	11 806,0	3 180,0	-2 018,0	-8 626,0	-10 644,0	-14,6	-73,1	-77,0
Всього власних доходів	498 283,1	422 480,1	510 307,0	-75 803,1	87 826,9	12 023,8	-15,2	20,8	2,4
Офіційні трансферти	1 054 000	105 4574	1 070 000	574,0	15 426,0	16 000,0	0,1	1,5	1,5
Разом доходів	1 552 283,1	1 477 054,1	1 580 307	-75 229,1	103 252,9	28 023,8	-4,8	7,0	1,8

Джерело: складено на основі фінансової звітності Карапчівської сільської ради Вижницького району Чернівецької області

Питома вага доходів від операцій з капіталом досліджуваного сільського бюджету у 2012 та 2014 рр. мала тенденцію до зменшення. І становила у 2012 р. 5,4%, у 2013 та 2014 рр. – 1,6% та 0,6%, відповідно. Тобто за весь період зменшилася на 4,8%.

Оцінка виконання бюджету с. Карапчів Вижницького району Чернівецької області за доходами протягом 2012-2014 рр. показала, що цей сільський бюджет є дотаційним. Бо найбільшу питому вагу в загальній структурі доходів бюджету села займають офіційні трансферти (близько 70%). Отож, бюджет с. Карапчів недостатньо забезпечений власними фінансовими ресурсами. Зокрема, їх питома вага у доходах сільського бюджету у 2012 р. становила 32,1%, а у 2014 р. – 32,3% (рис. 2).

Отже, беззаперечно необхідними є заходи щодо реформування системи місцевого самоврядування, яке повинно починатися з базового рівня бюджетної системи. Адже дохідна база сільських бюджетів недостатньо забезпечена власними фінансовими ресурсами.

Нині відбуваються зміни в бюджетному законодавстві України. Перші кроки реформування щодо децентралізації влади вже зроблені. Зо-

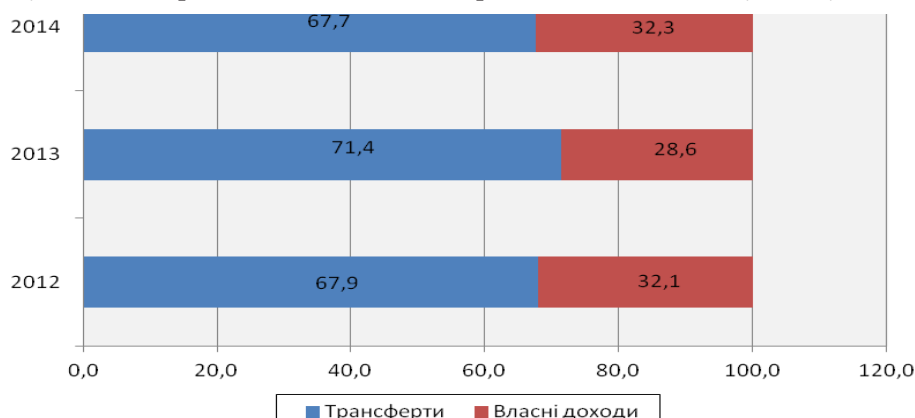

Рис. 2. Питома вага власних доходів та трансфертів у структурі доходів бюджету с. Карапчів за 2012-2014 рр.

крема, прийнято Закони України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» [9], «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» [10]. Цими законодавчими актами передано органам місцевого самоврядування стабільні джерела доходів для реалізації їх бюджетних повноважень.

З метою стимулювання громад до об'єднання (сформувати спроможні територіальні громади) в рамках реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади передбачено, що громади, які будуть об'єднуватися відповідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [11], матимуть такі повноваження, як міста обласного значення, і прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом.

Вважаємо, що первинні заходи щодо реформування бюджетної системи призводять до суттєвого зниження фінансової спроможності бюджетів базового рівня, хоча і є ефективним стимулом до об'єднання.

Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, що не об'єдналися, позбавляються

права на виконання делегованих державою повноважень. Зазначимо, що податок на доходи фізичних осіб тепер до сільських бюджетів не надходить. Щоб повернути собі прибутковий податок, сільським радам доведеться об'єднуватися і формувати спроможні територіальні громади, хоча громади це поки не схвалюють. Сьогодні більшість жителів сіл, селищ проти об'єднання. Але іншого виходу наразі не має. Крім того, якщо люди все-таки

Таблиця 2
Структура доходів бюджету с. Карапчів Вижницького району, 2012-2014 рр., грн

Доходи	Роки						Відхилення, %		
	2012		2013		2014		2013/ 2012	2014/ 2013	2014/ 2012
	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %	Факт	Питома вага, %			
Податкові надходження	391 018,6	25,2	385 483,1	26,1	479 561,1	30,3	0,9	4,2	5,2
Неподаткові надходження	9 081,0	0,6	2 141,0	0,1	17 406,7	1,1	-0,4	1,0	0,5
Доходи від операцій з капіталом	84 359,5	5,4	23 050,0	1,6	10 159,2	0,6	-3,9	-0,9	-4,8
Цільові фонди	13 824,0	0,9	1 1806,0	0,8	3 180,0	0,2	-0,1	-0,6	-0,7
Офіційні трансферти	1 054 000,0	67,9	1 054 574,0	71,4	1 070 000,0	67,7	3,5	-3,7	-0,2
Всього надходжень	1 552 283,1	100,0	1 477 054,1	100,0	1 580 307,0	100,0			

Джерело: складено на основі фінансової звітності Карапчівської сільської ради Вижницького району Чернівецької області

будуть готові до об'єднання, потрібно вирішити, з ким об'єднуватися; адже об'єднана громада повинна бути самодостатньою. Поки що відповіді на це питання немає.

Якщо розглядати структуру доходів сільських бюджетів, то вона зазнала деяких змін. Наприклад, за сільськими бюджетами закріплено 5% акцизу з тютюнових виробів, алкогольних напоїв та нафтопродуктів; 100% державного мита; 25% екологічного податку; до категорії місцевих податків переведено плату за землю; розширено базу оподаткування податку на нерухомість шляхом включення до оподаткування цим податком нежитлового майна та автомобілів з великим об'ємом двигуна.

Зауважимо, що органам місцевого самоврядування надано право самостійно приймати рішення щодо ставки податку на нерухоме майно для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості (0-2% мінімальної зарплати за 1 кв. м) з урахуванням типів об'єктів та зональності їх розташування, а також права встановлювати пільги зі сплати цього податку.

Структурам міжбюджетних трансфертів дещо змінилась порівняно з минулими роками. Міжбюджетним трансферти поділяються на такі види: базову дотацію, субвенції, реверсну дотацію, додаткові дотації [8].

Наприклад, базова дотація – це трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетами для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Реверсна дотація – це кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій [8].

Цікаво, що базова дотація селищним, сільським бюджетам надаватиметься лише у разі їх об'єднання та створення об'єднаних територіальних громад.

Національна модель організації місцевого самоврядування вимагає формування спроможних територіальних громад, здатних брати на себе відповідальність та самостійно вирішувати питання місцевого значення. Це завдання зумовлює необхідність надання права утворювати об'єднані територіальні громади не лише сільським громадам, що мають єдиний адміністративний центр, а й іншим громадам, зокрема й різновидовим, а також всіляко заохочувати й підтримувати місцеві ініціативи щодо можливого співробітництва територіальних громад в Україні. Це дасть можливість не тільки раціоналізувати організаційну систему муніципального управління, концентрувати матеріально-фінансові ресурси, але й вирішувати численні соціально-економічні проблеми територіальних громад [2].

Досвід розвинених європейських країн свідчить, що характерна особливість низових територіальних одиниць полягає в наявності досить розвинутої системи місцевого оподаткування з високим рівнем юридичної відповідальнос-

ті щодо введення місцевих податків і зборів, установлення порядку їх нарахування та стягнення. Наприкінці 90-х рр. XX ст. за рахунок місцевих податків формувалися 61% комунальних доходів у Швеції, 51% – у Данії, 46% – у Швейцарії, 43% – у Норвегії, 36% – у Франції, 34% – у Фінляндії, 31% – в Іспанії, 37% – у Великобританії, 46% – у Німеччині. Україна має переймати досвід розвинених країн ЄС з приводу формування власних доходів місцевих бюджетів. Вони становлять у Швеції та Швейцарії понад 70%, в Іспанії – 50%, у Норвегії – 56% [4, с. 20-21].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі аналізу бюджету с. Карапчів Вижицького району Чернівецької області ми дійшли висновку, що найбільшу питому вагу в загальній структурі доходів бюджету села займають офіційні трансферти (близько 70%). Тож бюджет с. Карапчів недостатньо забезпечений власними фінансовими ресурсами. Беззаперечно, необхідними є заходи щодо реформування системи місцевого самоврядування. Для збалансування фінансових можливостей та повноважень місцевого самоврядування необхідно посилити систему фінансового забезпечення територіальних громад. Процес реформування місцевого самоврядування, відбувається в складних економічних умовах. Дохідна частина сільських бюджетів зазнала суттєвих змін, які повинні збільшити власні фінансові ресурси. Запущено процес створення спроможних територіальних громад, шляхом об'єднання. Але, вважаємо, що первинні заходи щодо реформування бюджетної системи призводить до суттєвого зниження фінансової спроможності бюджетів базового рівня, хоча і є ефективним стимулом до об'єднання. Проте слід зазначити, що система територіальної організації влади потребує удосконалення.

Зміцненню фінансової спроможності бюджетів місцевого самоврядування сприятиме збільшенню власних фінансових ресурсів на основі зарубіжного досвіду. Зокрема, необхідно збільшити фіскальну роль місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів; дозволити самостійно запроваджувати територіальними громадам на своїй території власні податки і збори.

Найбільшу актуальність, на нашу думку, становитимуть подальші дослідження, що вивчатимуть проблеми та напрямки збільшення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовна Н.І. Доходи місцевих бюджетів: оптимізація формування та резерви зростання: дис. к.е.н. [Електронний ресурс] / Н.І. Вовна; Тернопільський державний економічний ун-т. – Т., 2006. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06vnifrz.zip>.
2. Дробуш І.В. Укрупнення територіальних громад як необхідна умова реалізації соціальної функції місцевого само-

- врядування [Електронний ресурс] / І.В. Дробуш // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2 (10). – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14divfms.pdf>.
3. Карамушка Л.І. Місцевий бюджет як фінансова основа розвитку територіальних громад / Л.І. Карамушка // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 23/1. – С. 206-210.
  4. Корнева О.В. Європейський досвід формування матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування / О.В. Корнева // Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання ДВНЗ «Запорізький національний університет». – 2015. – № 1. – С. 20-24.
  5. Назар О. Теоретичні основи фінансової автономії органів місцевого самоврядування / О. Назар // Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. – 2013. – Вип. 3 (55). – С. 145-147.
  6. Рябушка Л.Б. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів / Л.Б. Рябушка, В.В. Койло // Бізнесінформ. – 2013. – № 11. – С. 148-156.
  7. Чугунов О.І. Бюджети місцевого самоврядування як інструмент соціально-економічного розвитку територій / О.І. Чугунов // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 23/1. – С. 261-266.
  8. Бюджетний кодекс України за станом на 13.03.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
  9. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 28.12.2014 р. № 79-8 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.
  10. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28.12.2014 р. № 71-19 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
  11. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 151-7 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.